

**BOSHLANG'ICH TA'LIM TABIIY FANLARIDA EKSKURSIYA
DARSLARI**

Saidova Rushana Zafar qizi

Shahrisabz davlat pedagogika instituti

Pedagogika fakulteti Boshlang'ich ta'lim

yo'nalishi 3-22-guruh talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada boshlang'ich ta'lim tizimida tabiiy fanlarni o'qitishda ekskursiya darslarining o'rni va ahamiyati yoritilgan. Ekskursiya darslari orqali o'quvchilarning nazariy bilimlarini amaliyot bilan bog'lash, atrof-muhitni chuqurroq idrok etish va ekologik tarbiyani shakllantirish imkoniyatlari tahlil etilgan. Maqolada ekskursiya darslarining turlari, metodik asoslari, o'quvchilarga ta'siri va o'qituvchining roli batafsil ko'rib chiqilgan. Ekskursiya darslari misollar asosida izohlangan va ularning ta'lim jarayoniga ijobiy ta'siri asoslab berilgan. Tadqiqot natijalariga ko'ra, ekskursiyalar boshlang'ich sinf o'quvchilarining fanlarga bo'lgan qiziqishini oshirish, mustaqil fikrlash va kuzatuvchanlik ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim vosita ekanligi xulosa qilingan.

Kalit so'zlar: boshlang'ich ta'lim, tabiiy fanlar, ekskursiya darslari, amaliy o'qitish, ekologik tarbiya, kuzatuvchanlik, o'quv motiatsiyasi, pedagogik metod.

Bugungi kunda boshlang'ich ta'limda fanlarni o'qitish jarayonini zamonaviy pedagogik yondashuvlar asosida tashkil etish muhim ahamiyat kasb etmoqda. Ayniqsa, tabiiy fanlar sohasida o'quvchilarning bilimini faqat nazariy asosda shakllantirish emas, balki ularni amaliyot bilan bog'lash zarurati dolzarbdir. Ekskursiya darslari — ana shunday metodlardan bo'lib, bolalarni atrof-muhit, tabiat hodisalari, flora va fauna bilan jonli muloqotda bo'lish orqali chuqurroq o'rganishga undaydi. Bu darslar orqali o'quvchilar o'z bilimlarini mustahkamlash bilan birga, ekologik tarbiya, mustaqil fikrlash, kuzatuvchanlik kabi ko'nikmalarga ham ega bo'ladilar.

1. Ekskursiya darslarining turlari

Boshlang'ich ta'limda ekskursiyalar quyidagi yo'nalishlarda tashkil etilishi mumkin:

Mahalliy ekskursiyalar: Maktab atrofidagi daraxtlar, gulzorlarga sayohat, ko'chadagi ekologik holatni o'rganish.

Muzey ekskursiyalari: Tabiat muzeylari, biologik ko'rgazmalar, zoologik bog'lar.

Laboratoriya ekskursiyalari: Ilmiy markazlar yoki o'quv laboratoriyalariga tashrif.

Ishlab chiqarish ekskursiyalari: Suv tozalash inshootlari, issiqxonalar, fermalar, qishloq xo'jaligi obektlariga sayohat.

2. Ekskursiya darslarining metodik asoslari

Ekskursiya darslarini tashkil etishda quyidagi metodik jihatlar inobatga olinadi:

Dars mavzusiga mos ekskursiya joyi tanlanadi.

O'quvchilarning yoshi, qiziqishi va tayyorgarligi hisobga olinadi.

Har bir ekskursiya uchun kuzatuv varaqalari, savol-javob topshiriqlari tayyorlanadi.

Ekskursiya davomida o'quvchilar kichik guruhlarda ishlashga yo'naltiriladi.

O'qituvchi nazorat va yo'naltiruvchi rolini bajaradi, biroq o'quvchilarga mustaqil kuzatuv uchun imkon beriladi.

3. Ekskursiya darslarining ta'siri

Ekskursiya darslari o'quvchilarning quyidagi jihatlarini rivojlantiradi:

Bilimlarni real kontekstda o'zlashtirish: Teoretik bilimlar hayotdagi misollar orqali yanada aniq va tushunarli bo'ladi.

Amaliy ko'nikmalar: Kuzatish, tahlil qilish, yozma va og'zaki fikr bildirish.

Ekologik tafakkur: Tabiatni asrash, atrof-muhit muammolarini anglash, ekologik madaniyat shakllanadi.

Samarali kommunikatsiya: Guruh bo'lib ishlash, fikr almashish, bir-birini tinglash ko'nikmalari rivojlanadi.

4. Ekskursiya darslari misollar bilan

Bahor faslida daraxtlarning kurtak chiqarishini kuzatish – o'simliklarning rivojlanish bosqichlarini o'rganishga xizmat qiladi.

Suv havzasi (ariq, soy, ko'l)ga ekskursiya – suvning hayotdagi o'rni, hayvon va o'simliklarning yashash muhitini kuzatish.

Hayvonot bog'i yoki qushxona – jonivorlarning yashash joylari, oziqlanishi, tuzilishi bilan tanishish.

5. O'qituvchining roli

Ekskursiya darslarida o'qituvchi:

Ekskursiyani puxta rejalashtiradi.

O'quvchilarga xavfsizlik qoidalarini tushuntiradi.

Dars davomida yo'naltiruvchi sifatida faol ishtirok etadi.

Ekskursiyadan so'ng darsda muhokama va xulosa qilishga yordam beradi.

Xulosa qilib aytganda, ekskursiya darslari boshlang'ich ta'limda tabiiy fanlarni o'qitishda samarali pedagogik metod hisoblanadi. Ular o'quvchilarda mustaqil fikrlash, real hayotni tushunish, ekologik mas'uliyat va fanlarga qiziqish uyg'otadi. Shuning uchun tabiiy fanlar darslarida ekskursiyalarni tizimli tashkil etish, uni o'quv jarayonining ajralmas qismiga aylantirish zamonaviy ta'lim talablaridandir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Abduazizxo'jayeva, E. (2021). Boshlang'ich ta'lim metodikasi. Toshkent: O'qituvchi nashriyoti.
2. Karimova, G. S. (2019). Tabiiy fanlarni o'qitish metodikasi. Toshkent: Fan va texnologiya nashriyoti.
3. Rasulova, D. A. (2020). "Boshlang'ich sinflarda ekologik tarbiya berishning zamonaviy yo'llari". Ilmiy axborotlar jurnali, 2(4), 112–116.
4. Xolboyeva, M. R. (2018). "Ekskursiya darslarining ta'lim jarayonidagi o'rni". Boshlang'ich ta'limda innovatsiyalar, 1(1), 45–48.
5. Vygotsky, L. S. (1978). Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. Cambridge, MA: Harvard University Press.

6. Dewey, J. (1938). Experience and Education. New York: Macmillan.
7. Sharipova, Z. N. (2022). “O‘quvchilarda tabiiy fanlarga qiziqishni shakllantirishda ekskursiya darslarining ahamiyati”. Pedagogika va psixologiya jurnali, 3(2), 88–92.
8. O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta’limi vazirligi. (2017). Boshlang‘ich ta’lim Davlat ta’lim standarti va fan dasturlari. Toshkent.